

Rye Olsen synes at tillægge den industrielle udvikling helt afgørende betydning, når økonomiske grundstrukturer omtales. Det er yderst tvivlsomt, om en yderligere satsning på industriel udvikling i den analyserede periode ville have været fornuftig. Der har ikke været uddannet arbejdskraft til rådighed. Denne arbejdskraft er i betydelig grad sluset ind i den offentlige sektor, hvis vækst udtrykker en væsentlig ændring af den økonomiske grundstruktur. I stedet for at støtte tabsgivende indenlandsk industriproduktion er det mere fornuftigt at placere olieindtægterne til forrentning i udlandet og trække pengene hjem i takt med, at der opstår gode investeringsmuligheder indenlands. Rye Olsen nævner selv den særdeles bekostelige landbrugspolitik uden yderligere kommentarer. Har den været en fordel for det nationale borgerskab?

Sammenfattende konklusion

Titlen er interessant, men indholdet af en sådan beskaffenhed, at afhandlingen næppe vil interessere en økonom. Der er ganske vist en del informationer om den politiske udvikling, som kan være nyttige, men det er alligevel ikke forsøgt at give en politisk forklaring på afgørende oliepolitiske beslutninger under for eksempel de to oliekriser. Titlen burde have været: »Politik i den arabiske verden 1950-1980«.

Gorm Rye Olsen

Økonomi og samfundsvidenskab

Replik til Hans Linderoth

»Afhandlingen vil næppe interessere en økonom«, konkluderer økonomen Hans Linderoth efter indgående granskning af 25 sider suppleret med spredt læsning af min disputats, der – til oplysning for andre – er på i alt 663 sider (heri er ikke medregnet engelsk summary og litteraturliste). Jeg tror såmænd, Hans Linderoth kan have ret i sin konklusion, hvis han med en »økonom« mener en person, der sværger til den holdning, at »økonomi er økonomi og politik er politik«. Og at de to fænomener analytisk set er adskilt i virkeligheden, hvorfor de fordrer to særskilte videnskabelige discipliner, nemlig økonomi og politologi.

Efter igennem snart en hel del år at have fulgt diskussionerne og teoriudviklingen inden for de to nævnte discipliner er det mit indtryk – med understregning af indtryk – at der er betydelig bevægelse i begge videnskabelige traditioner væk

fra den snævre synsvinkel, der tenderer mod at selvstændiggøre og løsrive økonomiske og politiske fænomener fra hinanden og fra den øvrige virkelighed.

Jeg har i hvert fald en fornemmelse af, at såvel den økonomiske videnskab som politologien i disse år forsøger at integrere deres analyser af eksempelvis økonomiske forhold med politiske fænomener og omvendt. Jeg tænker her især på »skoler« som »political economy« og »ny institutionalisme«.

Hans Linderoth har en række let ironiserende bemærkninger til min teoretiske ramme (den historiske materialisme) for analyser af de tre arabiske samfunds udvikling. I tilknytning hertil er der desuden en mere fundamental kritik samlet under overskriften »nogle basale konklusioner«. Hvis jeg forstår Hans Linderoth ret, mener han, at det ikke er holdbart at konkludere, at »de tre staters økonomiske politik ... ikke har haft nævneværdig effekt på samfundenes økonomiske grundstrukturer«. Her rammer Linderoth unægtelig et centralt punkt i mine empiriske konklusioner. Han sætter desuden fingeren på en konklusion, der kan tjene som illustration af forskellen mellem Linderoths og min teoretiske ramme for fortolkning af samfundsfænomener og samfundsudvikling.

I min teoretiske forståelse (som fremgår af hele afhandlingen) er det de grundlæggende økonomiske og politiske strukturer, der står i fokus, og som anses for væsentlige for at få en dybtgående forståelse af et givet samfunds udviklingsbetingelser og udviklingsretning. Netop derfor er konklusionen, at den økonomiske politik ikke har haft nævneværdige effekter på samfundenes økonomiske grundstrukturer, så vigtig.

I Linderoths optik er raketagtig vækst i BNP, BNP pr. capita og import og eksport kombineret med en betydelig vækst i den offentlige sektor lig med »udvikling« eller, som det siges, ensbetydende med en »væsentlig ændring af den økonomiske grundstruktur«. Det forholder sig ikke nødvendigvis på samme måde i en historisk-materialistisk analyse – med tryk på ikke nødvendigvis. Hermed være ikke sagt, at de nævnte forhold ikke er vigtige for en historisk-materialistisk samfundsanalyse. De er blot ikke tilstrækkelige!

Der kræves blandt andet en analyse af de såkaldte »kapitalistiske reproduktionsprocesser«. Der er igennem årene udviklet en række operationelle kriterier til indicering af, hvorledes disse processer eller strukturer nærmere skal vurderes i det enkelte samfund på et givet tidspunkt. Det vil føre for vidt her at referere disse kriterier. Jeg kan i stedet henvise Linderoth til den litteratur, der er nævnt i noterne 11, 12 og 13 på side 24 i disputatsen.

Dog skal det nævnes, at omfattende import af allehånde industrielt forarbejdede produkter fra de vestlige industrilande er et væsentligt evalueringskriterium i forbindelse med analyser af graden af selvcentrering af de økonomiske grundstrukturer i eksempelvis rige olielande i Mellemøsten. Hvis nemlig sådanne lande i stigende grad bliver afhængige af importen af såkaldt reproduktionsstrategiske varer samtidig med, at der ikke sker en udbygning af den indenlandske produktionskapacitet, så hæmmer det selvcentreringen i den nationale økonomi. Det vil kort sagt sige, at et rigt land (målt for eksempel i BNP pr. capita) uden egen fremstillingsindustri vil have meget lidt selvcentrerede økonomiske grundstrukturer. Det er netop tilfældet for Saudi-Arabiens og Iraks vedkommende.

En sådan konklusion er åbenbart både overraskende og provokerende for en økonom som Hans Linderoth. Det illustrerer – for mig at se – frugtbarheden i min måde at lave samfundsvidenskabelige analyser. Eller sagt på en anden måde: den historiske materialisme stiller nogle anderledes spørgsmål til »virkeligheden« og får derfor også nogle anderledes og forhåbentlig mere spændende og (provokerende?) svar.

Jeg vil i øvrigt ikke udelukke, at centerborgerskaberne har fået mere magt i Norge i forbindelse med olie-boomet. Her er det imidlertid vigtigt at undersøge, hvorvidt olieindtægterne har givet anledning til udbygning af den indenlandske produktionskapacitet og infrastruktur mv., eller om oliepengene er blevet brugt til import af diverse varer og tjenesteydelser. Ser man for eksempel på et andet olieland som Nigeria, er der ifølge min teoretiske forståelse ikke sket en sådan »udvikling« eller forandring dér. Efter min opfattelse er Nigeria værre stillet i dag end før olieeventyret. Økonomien er om muligt endnu mindre selvcentreret, og den er blevet endnu mere skæv. Måske er det samme sket i Norge.

Så slemt er det imidlertid ikke gået i Saudi-Arabien, hvor jeg da også opbløder den generelle konklusion, idet det flere steder siges, at den omfattende udbygning af infrastrukturen i bred forstand kan »beskrives som en betingelse eller en forudsætning for en fremtidig indadvendt kapitalistisk udvikling« (for eksempel p. 305; se også pp. 304 og 307).

Det vil sige, at jeg holder fast i min konklusion om olielandenes fortsatte afhængighed af udlandet eller, hvad der er det samme: de økonomiske strukturers fortsatte ekstravertering. Når det er sagt, skal jeg villigt indrømme, at denne konklusion sammen med ovennævnte opblødning godt kunne have været elaboreret lidt mere. I forbindelse med det officielle forsvar var den anden officielle opponenter, professor Nikolaj Petersen, inde på nogle tilsvarende tanker.

I dag ville jeg nok have suppleret denne konklusion med nogle såvel teoretiske som empiriske overvejelser om, hvad de mange petrodollars betyder for et kapitalistisk svagt udviklet samfunds udviklingsmuligheder på lidt længere sigt.

»Det må da betyde noget«, kunne en plausibel indvending lyde. Jeg påviser godt nok, at de mange oliepenge i Iraks tilfælde i stor udstrækning går til uproduktive og direkte udviklingshæmmende formål. Afhandlingen påviser desuden, at Saudi-Arabien adskiller sig herfra ved, at oliemilliarderne er blevet brugt mere »fornuftigt«. I en udviklingssammenhæng kan det være betydningsfuldt at få afdækket konsekvenserne af denne observation.

Med støtte i mine teoretiske konklusioner nr. 8 og nr. 9 kunne et svar være, at udviklingsmulighederne i høj grad afhænger af de ledende beslutningstageres henholdsvis elitens politisk-ideologiske orientering. Hvis den er socialistisk og statsinterventionistisk, går det galt – som i Irak. Er den derimod anti-kommunistisk og ikke-interventionistisk som i Saudi-Arabien, så har et olieland principielt store udviklingsmuligheder takket være sine store finansielle ressourcer. Videudvikling af tanker som disse, kunne nok have suppleret den (indrømmet) kontroversielle, men »korrekte« konklusion.

Pladshensyn tillader mig ikke flere brede kommentarer. Dog skal jeg i stikordsform forsøge at kommentere Hans Linderoths øvrige kritik.

- Linderoth mener ikke, at jeg på 25 sider har analyseret oliepolitikken »grundigt«. Heri er jeg uenig. En grundig analyse inden for den historiske materialisme er ikke nødvendigvis det samme som en »detaljeret« analyse, hvilket Linderoth synes at mene. Detaljerede er mine analyser ikke. Men grundige er de i relation til deres målsætning, som er at gennemføre analyser af samfundene i deres totalitet og herunder finde frem til de vigtigste drivkræfter i udviklingen. Drivkræfter, som netop er funderet i de økonomiske, politiske og ideologiske grundstrukturer (jf. pp. 15-16 og pp. 26ff.).

- Iraks - ifølge mig - »inkonsistente« prispolitik. Hvis man læser blot 5-6 linjer frem, vil man opdage, at i min sætning, »Iraks politik ... synes lidet konsistent« (p.266), er ordet »synes« vigtigt. De følgende 5 til 6 linjer forsøger nemlig at afklare den tilsyneladende inkonsistens. Linjerne ender med at konkludere, at »Iraks (olie)politik var determineret af ønsket om størst mulig indtjening på så kort tid som muligt« (p.267). Altså intet problem, blot Linderoth havde læst et par linjer frem (se iøvrigt p.258).

- Saudi-Arabiens - ifølge mig - »moderate« oliepolitik. Her skal jeg indskrænke mig til at henvise til siderne 260-262, som substantielt svarer til Linderoths indvendinger. Her nævnes der en række eksempler på Saudi-Arabiens modererende indflydelse på prisudviklingen for olie. Samme sted (pp.261-262) nævnes det også, at Saudi-Arabien efter 1978/79 ikke havde kontrol med oliemarkedet, som karakteriseres som »kaotisk«. Hvor er uenigheden?

Det synes snarere som om, Linderoth har problemer med at læse min afhandling. Tilsvarende har han problemer med at læse referencerne i mine noter, hvor der angiveligt optræder »få kendte olieøkonomer«. Personligt mener jeg ikke, at sådanne indvendinger skal tages alvorligt. Men for Linderoths skyld skal jeg dog nævne, at der faktisk optræder indtil flere »kendte olieøkonomer« i mine kilder: A.D. Johany, P.R. Odell, L. Turner, J.M. Chevalier, M. Blair med flere. Måske er vi ikke enige om, hvem der er kendte? I så tilfælde kan jeg anbefale Linderoth at kigge i litteraturlisten til sine egne publikationer. Her optræder stort set de samme personer.

- Statistikproblemet. Jeg vil ikke afvise, at der kan være problemer. Jeg har kendskab til OPECs statistikker. Jeg har ikke anvendt dem, da jeg rent ud sagt ikke stolede på dem. Efter jeg har skrevet min afhandling færdig, er jeg blevet gjort opmærksom på, at min skepsis delvis har været uberettiget. Det beklager jeg.

Det er altid interessant at diskutere med folk med en anden teoretisk skoling og en anden vinkel på udviklingen i dette eller hint samfundsfænomen. Meningsfuld debat fordrer som minimum åbenhed over for, at andre analysemåder end ens egne er gangbare. Velvillighed i læsningen er ligeledes en god ting. Ligesom lyst til og interesse for at se tingene i sammenhæng er en forudsætning for eksempelvis at diskutere og meningsfuldt kritisere bredt anlagte samfundsvidenskabelige analyser som min disputats, der oven i købet anvender den historiske materialisme som teoretisk ramme.

På disse punkter falder Hans Linderoth og hans kritik tilbage til en helt unødvendig disciplinopsplitning af samfundsvidenskaberne. Hermed får økonomisk

videnskab pludselig ikke noget at gøre med at etablere sammenhænge og anlægge et bredere perspektiv på samfundsudvikling. Derved bliver der lavet en kinesisk mur mellem økonomi og bredere anlagt samfundsvidenskab, som – en passant – en økonom som Gunnar Myrdal stod for.

Min konklusion er i modsætning til Hans Linderoths, at min afhandling må interessere enhver, der er interesseret i forsøg på at gennemføre sammenhængende analyser af samfundsvidenskabeligt relevante problemstillinger. Kun de færreste økonomer vil finde det uinteressant, skulle jeg mene.